

ИЗВЕСТИЯ

НА

ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО
ДРУЖЕСТВО

КНИГА XV

BULLETIN

DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE
À VARNA

TOME XV

1964

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

БОРБАТА НА ВАРНЕНСКАТА ОКРЪЖНА ПАРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ПЪЛНА МАСОВИЗАЦИЯ НА ТКЗС В ОКРЪГА И ЗА ТЯХНОТО ПО-НАТАТЪШНО УКРЕПВАНЕ (1956—1958 г.)

ВАСИЛ ИВ. ВАНКОВ
Кандидат на историческите науки

В края на първата петилетка по-голямата част от трудещите се селяни във Варненски окръг¹ бяха в редовете на ТКЗС. Създадените 360 ТКЗС обединяваха 36 947 селски домакинства с 2 987 000 даа земя, което означаваше, че две трети от цялата обработваема площ в окръга беше обхваната от кооперативния сектор.²

През годините на втората петилетка поради господството на култа към личността на В. Червенков в политиката на партията и народната власт бяха допуснати сериозни грешки, които затрудниха и задържаха процеса на социалистическото преустройство на селското стопанство. Нарушен беше ленинският принцип за материалната заинтересованост. Съществуваха прекален централизъм в планирането на селското стопанство и шаблонно внедряване на научните постижения и положителния опит. Много ТКЗС изпаднаха в тежко икономическо състояние. Вредните последици от култа към личността се проявяваха в развитието на селското стопанство и във Варненски окръг.

Априлският пленум на ЦК на БКП от 1956 г. сложи край на грубите грешки и извращения в селското стопанство. Проведените след пленума мероприятия дадоха силен тласък в развитието на ТКЗС. Възприетата от партията линия да не се форсира социалистическата реконструкция на селското стопанство, а да се извършва постепенно и последователно коопериране в продължение на няколко години в зависимост от намеренията по места условия се оказа съвършено правилна. През лятото на 1958 г. Седмият партийен конгрес констатира пълната и окончателна победа на кооперативния строй в нашето село. Такава победа беше постигната и във Варненски окръг.

Задачата на настоящата студия е да проследи накратко и да анализира процеса на пълното коопериране на селското стопанство във Варненски окръг през 1956—1958 г., като разкрие ролята на окръжната партийна организация в извършването на този процес и в борбата за по-нататъшното укрепване на ТКЗС.³

ПОДЕМ В КООПЕРИРАНЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В ОКРЪГА И ДЕЙНОСТТА НА ОКРЪЖНАТА ПАРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ПРАВИЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТКЗС

През годините на втората петилетка развитието на социалистическия сектор в селското стопанство във Варненски окръг се характеризираше със застой в процеса на кооперирането. От края на 1952 г. до края на 1955 г. степента на кооперираност на обработваемата

¹ Под Варненски окръг в студията се разбира някогашният Варненски окръг, включващ територията на бившите Варненска, Провадийска, Толбухинска, Балчишка, Генералтошевска и Тервелска околия.

² Вж. Годишен отчет на окръжния народен съвет — Варна, отдел „Селско стопанство“, за 1952 г.

³ Настоящата студия представлява в известен смисъл продължение на публикуваната от автора работа „Борбата на Варненската окръжна партийна организация за изграждане и развитие на ТКЗС в окръга през периода 1944—1952 година“ (Вж. „Известия на Варненското историко-археологическо дружество“, кн. 14, 1963 г.).

площ се повиши само с 3,8 % и достигна 71,5 %.⁴ Незначителни бяха и резултатите в областта на увеличаването на селскостопанската продукция. Едва през 1955 г. благодарение на благоприятните климатически условия през годината и вследствие на положителното влияние на постановлението на пленума на ЦК на БКП от 31. I. 1955 г.⁵ добивите от редица селскостопански култури отбелязаха чувствително увеличение. Така например средните добиви от декар за ТКЗС в окръга достигнаха, както следва: за пшеницата — 177,3 кг, за царевичната — 274,8 кг, за слънчогледа — 149,7 кг и т. н.⁶ Средното възнаграждение на трудоденя в ТКЗС възлезе на 17,09 лева.⁷ За големите успехи, постигнати през 1955 г. в съревнованието в селското стопанство между отделните окръзи в страната, Варненски окръг беше обявен за национален първенец.⁸

Подобрените стопански резултати на ТКЗС през 1955 г. оказаха благоприятно влияние върху немалка част от частните селски стопани в окръга. В началото на 1956 г., след извършеното годишно приключване в ТКЗС и раздаване на паричното и натуралното възнаграждение на кооператорите, в окръга започна процес на масовизиране на кооперативните стопанства. В редица села, преди всичко в Тервелска, Варненска и Провадийска околия, бяха подадени десетки заявления за приемане в ТКЗС.⁹ Стана ясно, че съществуват благоприятни условия и предпоставки за нови успехи в борбата за социалистическо преустройство на частните селски стопани.

Окръжният комитет на партията реагира своевременно на започналия нов подем в кооперирането на селското стопанство в окръга. На 15. II. 1956 г., след като изслуша информация от тогавашния първи секретар на комитета др. Митко Григоров за състоялата се среща на първите секретари на окръжните партийни комитети с членовете на Политбюро на ЦК на БКП, бюрото на комитета утвърди разгърнати решения — мероприятия за привличане на нови членове на ТКЗС и за по-нататъшно развитие и укрепване на кооперативните стопанства.¹⁰ Тези решения предвиждаха широка масово-разяснителна работа сред селските стопани в окръга и организаторска и направляваща дейност от страна на първичните партийни организации и партийните органи при масовизирането на ТКЗС. Бюрото на окръжния комитет задължи околийските партийни комитети да осигурят строгото спазване на принципа за доброволността и изискванията на устава на ТКЗС при приемането на нови кооператори. То препоръча образуването на нови ТКЗС да се насочи предимно в полските райони, като в селата от тези райони се изградят инициативни комисии от авторитетни комунисти, членове на БЗНС и безпартийни. С цел да се мобилизират силите на окръжната партийна организация на 3. III. 1956 г. беше проведено съвещание с партийния и селскостопанския актив в окръга, на което бяха поставени основните задачи за осигуряване на още по-голям подем на кооперативните стопанства в окръга.¹¹

Съобразявайки се с разработените от окръжния комитет мероприятия, околийските партийни комитети и първичните партийни организации се заеха незабавно с осигуряването на правилно партийно-политическо ръководство над процеса на нарастване редиците на кооперативното движение в окръга. Благодарение на взетите мерки през февруари и март в кооперативните стопанства бяха приети стотици нови членове и бяха образувани някои нови ТКЗС. Особено голям приток на нови кооператори се наблюдаваше в селата от Провадийска, Варненска и Тервелска околия. Така например от началото на 1956 г. до 8. III. 1956 г. бяха приети за членове на ТКЗС или бяха подали молба за приемане: в Провадийска околия — 3360 селски стопани със 120 836 даа земя, във Варненска околия — 1748 селски стопани с 61 382 даа земя и в Тервелска околия — 1196 селски стопани с 29 331 даа земя.¹² А към 18. III. 1956 г. техният брой вече достигна: за Провадийска околия — 6851 стопани с 258 546 даа земя, за Варненска околия — 4488 стопани със 136 745 даа земя и за Тервелска околия — 2946 стопани с 99 375 даа земя.¹³ Към 25. III. 1956 г. в целия окръг бяха вече приети 21 000 нови кооператора с над 750 000 даа земя и бяха учредени

⁴ Вж. „Статистически годишник на Варненски окръг 1950—1956“, Варна, октомври 1957 г., стр. 73.

⁵ Вж. „БКП в резолюции и решения на конгресите, конференциите, пленумите и Политбюро на ЦК“, том IV, Изд. на БКП, София, 1955 г.

⁶ Вж. „Статистически годишник на Варненски окръг 1950—1956“, Варна, октомври 1957 г., стр. 62.

⁷ Вж. „31 още по-голям подем на ТКЗС в Сталински окръг“, в. „Сталинско знаме“, 4. III. 1956 г.

⁸ Вж. в. „Сталинско знаме“, 6. VII. 1956 г.

⁹ Вж. „55 нови заявления за приемане в ТКЗС“, в. „Сталинско знаме“, 13. I. 1956 г.; „Броят на членовете в кооператива се увеличава“, в. „Сталинско знаме“, 20. I. 1956 г.; „Още 53 нови членове на кооперативното семейство“, в. „Сталинско знаме“, 21. I. 1956 г.

¹⁰ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 235, л. 177—196.

¹¹ Вж. в. „Сталинско знаме“, 4. III. 1956 г.

¹² Вж. „Не стихва притокът към ТКЗС“, в. „Сталинско знаме“, 10. III. 1956 г.

¹³ Вж. „Не стихва притокът към ТКЗС“, в. „Сталинско знаме“, 20. III. 1956 г.

13 нови ТКЗС. С това общественят сектор обхвана 86% от обработваемата площ в окръга.¹⁴ По такъв начин Варненската окръжна партийна организация постигна голям успех в борбата за социалистическо преустройство на селското стопанство.

Проведеният през пролетта на 1956 г. Априлски пленум на ЦК на БКП със своите революционни решения даде нов тласък в работата на окръжната партийна организация за развитието и укрепването на кооперативния строй в селското стопанство. Окръжният комитет на партията на 8. VIII. 1956 г. на пленарно заседание направи необходимите изводи за работата на окръжната партийна организация в светлината на решенията на пленума на ЦК на БКП.¹⁵ Констатирано беше, че през 1955 г. партийното ръководство в селското стопанство в окръга е било значително подобро. Същевременно обаче беше посочено, че „... крайно незадоволителна е работата на окръжната партийна организация за развитието на животновъдството и полевъдството в окръга, които сериозно изостават от възможностите.

На второ място все още партийното ръководство на селското стопанство и партийната работа за изпълнение на главните задачи в селското стопанство не са на нужната висота. Околийските комитети и техният апарат, респективно инструкторските групи, не изучават конкретно и задълбочено отделните отрасли на селското стопанство, отделните ТКЗС, ДЗС и МТС и не провеждат необходимата конкретна организаторска работа за тяхното по-бързо укрепване, за получаване на по-високи резултати.“¹⁶

След Априлския пленум на ЦК на БКП под ръководството на окръжния партийен комитет околийските комитети на партията и първичните партийни организации насочиха вниманието си към организационното и финансовото укрепване на ТКЗС, особено на новосъздадените и масовизирани, и към осигуряване изпълнението на производствените планове и приходно-разходните сметки на стопанствата. За тази цел беше извършено по-правилно разпределение на комунистите в ТКЗС и съевременно изграждане на нови партийни групи по бригади и ферми. Към 10. V. 1956 г. в кооперативните стопанства само във Варненска околия съществуваша 283 партийни групи, които се разпределяха по отрасли, както следва: в полевъдството — 147, в животновъдството — 47, в зеленчукопроизводството — 21, в овошарството — 8, в лозарството — 12, в страничните предприятия — 17, в администрацията на ТКЗС — 19 и в други — 12.¹⁷ От направената проверка в 27 първични партийни организации при ТКЗС в околията се оказа, че партийните групи бяха, общо взето, правилно изградени и разпределението на комунистите по производствени участъци беше сполучливо и целесъобразно. В проверените организации 89,4% от комунистите бяха заети непосредствено в производството.¹⁸ Особено сполучливо бяха разпределени комунистите в първичните партийни организации при ТКЗС в с. Войводино, Ботево, Водица, Николаевка, Бяла, Чернево и др. Изградените партийни групи в животновъдството и зеленчукопроизводството работеха задоволително, докато в полевъдството те все още бяха в процес на сформирание. Добра дейност развиваха партийните групи в с. Николаевка, Водица и др.¹⁹ Подобно беше положението и в останалите околии на окръга.

Масовото навлизане на нови кооператори в ТКЗС през пролетта на 1956 г. създаде редица трудности в някои кооперативни стопанства. Много от първичните партийни организации в масовизирани ТКЗС не се оказаха на висотата на новите, по-сложни задачи. Редица комунисти сметнаха, че щом мнозинството от селските стопани са влезли вече в ТКЗС, отпада необходимостта от активна партийно-политическа работа. Освен това при масовизирането бяха допуснати и някои грешки — при замяната на земята, при изчисляването на семената за посев на новите кооператори и др.²⁰ Част от новоприетите кооператори се въздържаха да внасят добитъка си, а някъде не излизаха на работа. В някои села дори бяха подадени заявления за напускане на ТКЗС — например в с. Бозвелийско (Провадийска околия), Калиманци, Бяла (Варненска околия) и др.²¹ Всичко това изискваше от партийните органи и народните съвети енергична работа за отстраняване на допуснатите слабости и грешки и за организационно-стопанско укрепване на по-слабите ТКЗС.

Стабилизирането на ТКЗС и повишаването на доходите на кооператорите зависеха не само от дейността на окръжната партийна организация, но и от икономическата политика

¹⁴ Вж. „Да укрепваме новите и разрасналите се ТКЗС“, в. „Сталинско знаме“, 28. III. 1956 г.

¹⁵ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 232.

¹⁶ Пак там.

¹⁷ Пак там, л. 126.

¹⁸ Пак там, л. 127.

¹⁹ Пак там.

²⁰ Пак там, а. е. 175. л. 19.

²¹ Пак там, ф. 2, оп. 1, а. е. 231.

на нашата социалистическа държава в областта на селското стопанство. В изпълнение на решенията на Априлския пленум на ЦК на БКП правителството и Централният комитет на партията набелязаха и проведоха ефикасни мерки за отстраняване на допуснатите през периода на култа към личността сериозни слабости и грешки в икономическото развитие на страната. В началото на юли 1956 г. ЦК на БКП и Министерският съвет на НРБ приеха постановление „За по-нататъшното укрепване и разширяване на трудово-кооперативните земеделски стопанства, за увеличаване и поевтиняване на селскостопанското производство и повишаване на материалната заинтересованост на ТКЗС и кооператорите“²². Това постановление, изработено с активното участие на окръжните партийни комитети и народните съвети, постави на правилна основа развитието на кооперативния строй в село, като възстанови в основни линии ленинския принцип за материалната заинтересованост. В тази насока в постановлението се предвиждаха някои финансови облекчения за ТКЗС, сериозни подобрения в планирането на селското стопанство, изменения в системата на задължителните държавни доставки, увеличаване на изкупните цени на редица селскостопански произведения от растителен и животински произход, повишаване на механизацията в селското стопанство. Постановлението задължаваше партийните комитети и организации и народните съвети „... да оказват ежедневна и конкретна помощ в работата на ТКЗС за всемерно развитие и разрастване на обществената собственост в тях, за строго и последователно спазване Устава на ТКЗС, за установяване на правилна организация и заплащане на труда и разпределение на доходите, за здрава трудова и финансова дисциплина и за решителна борба против всеки опит за разхищение на общественото имущество“²³.

На 8. VIII. 1956 г. постановлението на ЦК на БКП и МС на НРБ беше обсъдено от пленума на Варненския окръжен комитет на партията и бяха приети мероприятия за неговото изпълнение.²⁴ Предвидено беше: изпращане на групи от организационни работници и специалисти от ОК на БКП и ОНС във всяко ТКЗС, които да установят и отстранят допуснатите нарушения на Устава на ТКЗС: обобщаване първите резултати от прилагането на индивидуалния акорд и набелязване мерки за неговото по-широко прилагане; изработване на перспективни планове за развитието на всяко ТКЗС; организационно, политическо и стопанско укрепване на слабите ТКЗС и др. Постановлението беше разгледано и от околийските партийни комитети,²⁵ които от своя страна организираха широко разяснителна работа (чрез беседи, съвещания, радиоуредбите, нагледната агитация и др.) във всяко ТКЗС и село за запознаване на трудещите се селски стопани с основните положения на постановлението.

В борбата на окръжната партийна организация за осъществяване на набелязаните мероприятия по изпълнение на постановлението на ЦК на БКП и МС на НРБ все по-голяма роля играеха инструкторските групи при околийските партийни комитети. Създадени съгласно решението на Политбюро на ЦК на БКП от 13. II. 1955 г.,²⁶ тези групи доведоха до приближаване на организаторската работа на околийските комитети на партията до дейността на самите ТКЗС, ДЗС и МТС по места, до осъществяване на по-непосредствено ръководство и помощ в провеждането на селскостопанския производствен процес. Особено добри резултати постигнаха в своята работа инструкторските групи от районите на МТС — Толбухин и Стожер (Толбухинска околия), Вълчи дол и Стефан Караджа (Провадийска околия). Благодарение на своевременно взетите мерки от страна на инструкторските групи в редица слаби първични партийни организации и ТКЗС, като тези в с. Славеево, Григорово, Дончево, Свещарово, Опанец и др., беше подобрена партийно-политическата работа и бяха укрепени бригадите, звената и трудовата дисциплина. Показателни в това отношение бяха значителните успехи в заздравяването на първичната партийна организация и кооперативното стопанство в с. Славеево. Така например, докато през 1955 г. средният добив на пшеница в това ТКЗС беше 100 кг от декар, и то при положение, че годината беше благоприятна, през 1956 г. добивът възлезе на 160 кг. Увеличен беше и млеконадокът. Премахнато беше наемането на външна работна сила и беше постигнато по-цялостно използване на трудовите възможности на всички членове на ТКЗС. Повишено беше и възнаграждението на трудовеня²⁷.

²² Вж. „За по-нататъшното укрепване и разширяване на трудово-кооперативните земеделски стопанства, за увеличаване и поевтиняване на селскостопанското производство и повишаване на материалната заинтересованост на ТКЗС и кооператорите“ (Постановление на ЦК на БКП и МС на НРБ), Изд. на БКП, София, 1956 г.

²³ Пак там, стр. 8.

²⁴ Вж. Окръжен партийен архив — Варна ф. 3, оп. 1, а. е. 232.

²⁵ Пак там, а. е. 176, л. 69.

²⁶ Вж. „По преустройството на околийските партийни комитети“ в „БКП в резолюции и решения на конгресите, конференциите, пленумите и Политбюро на ЦК“, том IV, Изд. на БКП, София, 1955 г.

²⁷ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 241, л. 133, 134.

В работата на инструкторските групи в окръга обаче съществуваша и някои недостатъци: те все още не ръководеха достатъчно конкретно и задълбочено решаването на селскостопанските въпроси, нямаша необходимия диференциран подход към отделните първични партийни организации и ТКЗС, занимаваша се главно с текущите задачи, а не с основните проблемни въпроси, засягащи перспективното развитие на кооперативните стопанства. Въпреки техните усилия в живота и дейността на партийните групи продължаваха да се проявяват сериозни слабости. В редица села, особено в Провадийска околия, като например в с. Дъбравино, Червенци, Ветрино и др., партийните групи в течение на 4—5 месеца не бяха провели нито една сбирка.²⁸

По указания на окръжния комитет на партията околийските партийни комитети и народните съвети се заеха с развитието на животновъдството в ТКЗС, тъй като този отрасъл беше сравнително изостанал сектор в селското стопанство, макар че обективните условия благоприятствуваша за неговото засилване. Проведени бяха специални пленуми на околийските комитети, на които бяха обсъдени състоянието на животновъдството и политическата и организаторската работа на партийните организации и органи.²⁹ С оглед подобряване на работата в животновъдните ферми и повишаване продуктивността на животните първичните партийни организации в изпълнение решенията на пленумите на ОК на БКП отделиха повече партийни членове — младежи, девойки и жени — за фермите, изградиха десетки нови партийни групи и започнаха по-често и по-задълбочено да се занимават с въпросите на животновъдството. Това доведе до положителни резултати в повишаването на продукцията от животновъдството и увеличаването на броя на селскостопанските животни в някои околии на окръга.

В Толбухинска околия благодарение на по-непосредственото ръководство и помощ от страна на околийския комитет на партията и повишената активност и отговорност на първичните партийни организации бяха завоювани значителни успехи в развитието на краварството и овцевъдството. Плановият надой за фуражна крава беше преизпълнен.³⁰ Под ръководството на околийския комитет в животновъдните ферми при кооперативните стопанства бяха изпратени на работа нови 596 комунисти, 430 жени и 290 младежи и девойки.³¹ Но и в тази околия планът за продукцията от животновъдството не беше изпълнен по всички показатели. Значително беше неизпълнението на плана за овчето месо и за птиците. Изобщо както в Толбухинска околия, така и в останалите околии на окръга най-изостанал отрасъл на животновъдството продължаваше да бъде птицевъдството.³²

Въпреки придвижването напред, темповете на развитие на животновъдството през 1956 г. във Варненски окръг все още бяха незадоволителни главно поради недостатъчната работа на партийните органи и наличието на немалко формализъм в дейността на партийните групи в животновъдните ферми. Въпросите на общественото животновъдство през годината бяха подценени от околийския комитет на партията във Варненска околия, вследствие на което не бяха използвани някои възможности за повишаване на доходите на ТКЗС и кооператорите от този отрасъл. Докато в окръга като цяло от общите парични доходи на ТКЗС през 1956 г. на доходите от животновъдството се падаха 33,7%, във Варненска околия тези доходи възлязоха само на 22,7%.³³

Към края на 1956 г. бюрото на окръжния комитет на партията направи равностойна на резултатите от изпълнението на постановлението на ЦК на БКП и МС на НРБ от юли 1956 г.³⁴ Констатирано беше, че по-голямата част от набелязаните мероприятия бяха успешно изпълнени. Така например сформираните през есента групи от партийни работници и специалисти бяха обходили кооперативните стопанства и спомогнали за отстраняването на много нарушения на Примерния устав на ТКЗС, особено в масовизираните стопанства. Благодарение на дейността на тези групи в 252 ТКЗС въпросът за земята за лично ползуване беше правилно разрешен. В някои ТКЗС обаче, като например в селата Росица, Лозенец, Росен, Градини (Генералтошевска околия) все още съществуваша нарушения на устава, тъй като на кооператорите бяха оставени по повече от 8—10 броя овце за лично ползуване. Изработен беше перспективен план за развитието на селското стопанство в окръга. Към края на 1956 г. броят на ТКЗС в окръга достигна 371 с 65 002 домакинства и

²⁸ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 241, л. 140.

²⁹ Пак там, а. е. 232, л. 190—250; Окръжен партийен архив — Толбухин, ф. 2, оп. 1, а. е. 100, л. 42—56; ф. 5, оп. 1, а. е. 400, л. 90—116; а. е. 412, л. 48 и др.

³⁰ Вж. Окръжен партийен архив — Толбухин, ф. 2, оп. 1, а. е. 111, л. 270.

³¹ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 232, л. 245.

³² Вж. Окръжен партийен архив — Толбухин, ф. 5, оп. 1, а. е. 400, л. 109.

³³ Вж. Годишен отчет на окръжния народен съвет — Варна, отдел „Селско стопанство“, за 1956 г.

³⁴ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 242, л. 131—189.

3 923 000 даа обработваема площ, представляваща 86,9% от цялата обработваема земя в окръга.³⁵

Въпреки немалката партийно-политическа и организаторска работа, извършена от окръжната партийна организация, поради недостатъчно благоприятните климатически условия и поради слабостите на редица първични партийни организации, партийни комитети и народни съвети планът за продукцията от растениевъдството и животновъдството за 1956 г. не беше изпълнен. Средните добиви от декар за ТКЗС през годината бяха по-ниски в сравнение с 1955 г., както следва: за пшеницата — с 28 кг, за царевичата — с 84,7 кг, за слънчогледа — с 12,2 кг и др.³⁶ Поради това запланяното възнаграждение на трудовия в окръга не беше достигнато. При план 19,40 лв ТКЗС реализираха 14,64 лв заплащане на трудовия.³⁷ Имаше някои кооперативни стопанства, при които възнаграждението на трудовия беше твърде ниско — по по-малко от 10 лв. Тези стопанства бяха неукрепнали в организационно и стопанско отношение. Проведените годишни отчетно-изборни събрания показаха наличието на много слабости в тяхната работа.

През 1957 г. голяма част от вниманието и енергията на окръжния и околийските комитети на партията и народните съвети в областта на селското стопанство бяха насочени към укрепването на слабите ТКЗС в окръга. В началото на февруари 1957 г. по решение на ЦК на БКП в окръга бяха сформирани 5 групи от представители на ЦК на БКП, Министерството на земеделието, окръжния комитет на партията и окръжния народен съвет, които направиха основна проверка на 11 ТКЗС в окръга, получили през 1956 г. под 10 лв възнаграждение на трудовия.³⁸ Това бяха стопанствата в селата Рудник, Горен Близнак, Бенковски и Юнак (Варненска околия), Дъбравино, Гроздево, Цонево, Падина и Чайка (Провадийска околия), Орляк (Тервелска околия) и Лозница (Генералтошевска околия). По-главните недостатъци в тези стопанства бяха: нарушения на Устава на ТКЗС, слабости в организацията и заплащането на труда, нарушаване на финансовата дисциплина, сравнително малка продукция от земята и животните. Комисиите изправиха на място много от констатираните слабости. Освен това състоянието на слабите кооперативни стопанства беше обсъдено и от околийските партийни комитети и околийските народни съвети. Така например пленумът на околийския комитет на партията в Балчик и съвместната сесия на комитета и на околийския народен съвет набелязаха и проведоха редица мероприятия за подобряване работата на изоставащите стопанства в околията и за увеличаване на селскостопанската продукция.³⁹ Отпуснати бяха кредити за ТКЗС в селата Белгун, Горичане, Било, Раковски, Вранино и др. Създадени бяха специални комисии за подпомагане слабите ТКЗС, които отстраниха нарушенията на Устава на ТКЗС в селата Оброчище, Рогачево, Тригорци, Било и др.⁴⁰

Опирайки се на приетото на 31. V. 1957 г. постановление на Министерския съвет на НРБ за подпомагане на изоставащите ТКЗС в страната,⁴¹ окръжният комитет на партията и окръжният народен съвет засилиха и подобриха своята работа по укрепването на слабите ТКЗС в окръга. В изпълнение на това постановление на онези кооперативни стопанства, които притежаваха малко работна земя на работоспособен кооператор, бяха предадени 8200 даа от земите на ДЗС. Опростени бяха 1 620 000 лв стари задължения, лихви и данъци. Отпуснати бяха 150 тона брашно и 200 тона пшеница за изхранване на кооператорите. Извършени бяха проучвателни работи относно корекцията на течението на река Камчия и др.⁴²

Въпросът за укрепването на слабите ТКЗС започна да намира по-широко място и в текущата работа на околийските партийни комитети и околийските народни съвети. Така например Провадийският околийски комитет на партията от началото на 1957 г. до 25. IX. с. г. на три от своите заседания разгледа този въпрос. Варненският околийски народен съвет обсъди на 20. VIII. 1957 г. поотделно работата на всяко ТКЗС от околията. Почти всички управителни съвети на ТКЗС и партийни бюра в слабите и изоставащи стопанства на свои заседания разгледаха дадените препоръки от околийските партийни комитети и околийските народни съвети. Благодарение на взетите мерки работата и стопанските резултати в някои от изоставащите ТКЗС се подобриха — например в селата Горен Близнак и Юнак (Варненска околия), Цонево (Провадийска околия), Лозница (Генералтошевска околия) и др. Но в някои кооперативни стопанства подобрения не настъпиха. В това отношение ха-

³⁵ Вж. Статистически годишник на Варненски окръг 1950—1956 г., Варна, октомври 1957 г., стр. 73.

³⁶ Пак там, стр. 62.

³⁷ Вж. Годишен отчет на окръжния народен съвет — Варна, отдел „Селско стопанство“, за 1956 г.

³⁸ Вж. Окръжен партнен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 271, л. 102, 223.

³⁹ Вж. Окръжен партнен архив — Толбухин, ф. 5, оп. 1, а. е. 433, л. 43—44.

⁴⁰ Пак там.

⁴¹ Вж. „Справочник на активиста“, Изд. на БКП, София, 1961 г.

⁴² Вж. Окръжен партнен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 271, л. 223.

рактерно беше положението в ТКЗС в село Рудник (Варненска околия). В това стопанство не бяха премахнати нарушенията на устава на ТКЗС — 39 кооператори имаха в повече земя, а други — в повече добитък за лично ползуване. За много култури и отрасли бяха приети ниски трудови норми. Допуснат беше преразход на трудовни във всички бригади. Нито една животновъдна ферма не беше изпълнила плана за продукцията. Вместо предвидените 196 000 лв приход от животновъдството за второто шестмесечие на 1957 г. бяха получени само 73 000 лева. Много средства на стопанството бяха неправилно отклонени. Председателят на ТКЗС и партийният секретар не се справяха добре със своите задължения. Вина за всичко това имаше и Варненският околийски комитет на партията.⁴³

През 1957 г. от кооперативните стопанства в окръга бяха постигнати известни успехи в подобряването на организацията и заплащането на труда. В съответствие с препоръките на ЦК на БКП и Министерския съвет на НРБ⁴⁴ все по-широко започнаха да се прилагат индивидуалният и малкогруповият акорд в полевъдството, допълнителното заплащане на кооператорите за преизпълнение на плана и др. Продължи укрепването на производствените бригади като постоянни стопански единици и изпращането на добре подготвените кадри за председатели на изоставащите ТКЗС.

Още през 1956 г. в някои села на Балчишка околия — Смин, Пряспа, Царичино, Дропла — с цел да се повиши производителността на труда бяха направени опити за внедряване на индивидуалния и малкогруповия акорд предимно при прибирането на царевичата и освобождаването на площите за есенните култури. Тези опити дадоха положителни резултати. Околийският комитет на партията взе мерки за популяризиране на индивидуалния и малкогруповия акорд. По решение на бюро на комитета през април 1957 г. се проведеха съвещания по районите на МТС с партийните и младежките секретари, председателите на ТКЗС и на местните народни съвети, агрономите и звеноводите на младежките звена. След съвещанията се състояха събрания на първичните партийни организации при ТКЗС, на които бяха връчени съответни партийни поръчения на комунистите в полевъдството. По-късно бяха проведени съвещания с активна на ТКЗС от селата Дропла, Видно, Иречек, Македонка и др., на които бяха обсъдени въпросите за прилагането на индивидуалния акорд. За обмяна на опит бяха организирани посещения на кооператори-полевъди от ТКЗС в селата Блатница, Граничар и др. в кооперативното стопанство в село Абрит.

През май 1957 г. бяха проведени съвещания по райони на МТС, на които се отчетоха първите резултати от прилагането на индивидуалния акорд. Съвещанията показваха, че този акорд вече успешно се прилагаше в кооперативните стопанства в селата Иречек, Божаново, Дропла, Хаджи Димитър и др. главно при окопаването на слънчогледа и царевичата. Особено убедителни бяха резултатите в ТКЗС в село Иречек. В това село през 1956 г. за обработката на слънчогледа и царевичата ТКЗС беше принудено да наеме 25 външни работници, на които заплати 31 700 лв, при което първото окопаване на слънчогледа продължи 10 дни. През 1957 г., прилагайки индивидуалния акорд, вместо по 48 кооператори на работа вече излизаха от 60 до 65 кооператори. Те успешно обработиха миналогодишната площ, без да наемат външна работна ръка, при което първото окопаване на слънчогледа беше извършено за 5 дни. Всичко това нагледно разкриваше предимствата на индивидуалния акорд, даващ големи възможности за по-сполучливо прилагане на социалистическия принцип за материалната заинтересованост.⁴⁵ Индивидуалният и малкогруповият акорд с успех бяха приложени в редица ТКЗС и в Толбухинска околия.⁴⁶

През 1957 г. под ръководството на окръжния комитет на партията и окръжния народен съвет продължи започнатият още в годините на втората петилетка прогресивен процес на обединяване на някои ТКЗС със съседни такива с цел за по-добро използване на наличните материални и трудови ресурси и постигане на по-големи стопански резултати. Въпросът за обединяването на отделните кооперативни стопанства се решаваше след внимателно и задълбочено проучване на съответните обективни и субективни условия и предпоставки. Възприета беше правилна линия, съгласно която към обединяване трябваше да се пристъпва само когато: в ТКЗС е назряла идеята за обединяване и самите кооператори проявяват желание и инициатива за това; извършена е предварителна подготовка чрез уточняване и уреждане на сметките и задълженията на кооперативните стопанства към

⁴³ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 271, л. 226, 227.

⁴⁴ Вж. „Постановление на Централния комитет на БКП и Министерския съвет за организацията и заплащането на труда в трудово-кооперативните земеделски стопанства, подобряване на агрономическото обслужване на ТКЗС и укрепване ръководството на изоставащите стопанства“, в. „Работническо дело“, 22. III. 1957 г.

⁴⁵ Вж. Окръжен партийен архив — Толбухин, ф. 5, оп. 1, а. е. 465, л. 31; Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 269, л. 107—110.

⁴⁶ Вж. Окръжен партийен архив — Толбухин, ф. 2, оп. 1, а. е. 119, л. 43—60.

банките, вземанията на кооператорите и др.; изяснени са икономическите изгоди от обединяването — постигане на по-добра организация на труда, намаляване на издръжките на производството и т. н. Ръководейки се от изискванията на тази линия, околийските комитети на партията и околийските народни съвети пристъпиха към обединяване на някои ТКЗС. Така например в Толбухинска околия се извърши обединение на кооперативните стопанства от селата Смолниците, Ловчанци, Сотирово, Житница, Телериг, Пчелник, Габер, Стожер, Соколник, Прилеп, Прелог.⁴⁷ Към 20. VIII. 1957 г. в окръга вече бяха образувани 27 обединени ТКЗС.⁴⁸

Въпреки че обединяването на кооперативните стопанства беше като цяло положително явление, не във всички случаи постигнатите резултати бяха задоволителни. Прибързано бяха взети решения за обединяване на ТКЗС в селата Хитово, Алцек, Воднянци (Тервелска околия), Крушари и Северци (Толбухинска околия). Не бяха убедени в необходимостта от обединяване кооператорите от ТКЗС в село Шкорпиловци (Варненска околия), които смятаха, че обединяването им с ТКЗС в село Старо Оряхово е неправилно. Анализът на икономическото и финансовото състояние на обединяващите се ТКЗС показваше, че те не бяха изравнени в материално отношение. Затова след обединяването в някои стопанства се появи недоволство. Така например членовете на ТКЗС от село Водица (Варненска околия) недоволствуваха от това, че обединеното ТКЗС трябваше да урежда задължения на бившето ТКЗС в село Засмяново. Подобно недоволство съществуваше и у кооператорите от ТКЗС в село Черноморци (Балчишка околия), защото ТКЗС в село Смин, с което те се обединиха, не беше заделило достатъчно фураж за добитъка. Допуснати бяха и някои слабости по организацията на труда и производството в обединените се стопанства. В мнозинството обединени ТКЗС, като например в селата Черноморци, Житница, Шабла и др., беше постигнато намаление на управленческия и обслужващия апарат. Някъде обаче разходите бяха увеличени — в ТКЗС в село Старо Оряхово (Варненска околия), където преди обединението в управленческия апарат бяха заети 20 души с 4587 трудовни за годината, а след обединението вече станаха необходими 32 души с 10 697 трудовни.⁴⁹

След извършеното обединяване към 31. XII. 1957 г. на територията на Варненски окръг съществуваша всичко 354 ТКЗС, които притежаваха 81,4% от цялата обработваема земя в окръга.⁵⁰ В редовете на кооперативните стопанства бяха включени 79,96% от всички селски домакинства. Процентът на кооперираните домакинства беше най-висок в Толбухинска околия — 95%, а най-нисък във Варненска околия — 68%.⁵¹ Създадените по-благоприятни икономически условия за развитието на кооперативния строй в страната след Априлския пленум на ЦК на БКП дадоха възможност на окръжната партийна организация, на народните съвети и на партийните и стопанските дейци във Варненски окръг да проведат успешно набелязаните мероприятия за увеличаване на селскостопанската продукция и повишаване на доходите на кооператорите. ТКЗС в окръга за 1957 г. получиха среден добив от декар: за пшеницата — 190,4 кг, за царевичата — 264 кг, за захарното цвекло — 2052 кг и др., което надвишаваше добивите от 1956 г.⁵² Постигнато беше увеличение и на броя на овцете, свинете и птиците в окръга. Броят на говедата обаче беше намален. Възнаграждението на трудовия в кооперативните стопанства възлезе на 21,55 лв при план 18,13 лв. Най-високо възнаграждение беше раздадено в Балчишка околия — 27,16 лв, а най-ниско — във Варненска околия — 16,09 лв. Макар че средното възнаграждение на трудовия в окръга беше по-добро от средното възнаграждение за страната като цяло, имаше немалък брой ТКЗС, които получиха ниско възнаграждение. Така например 31 ТКЗС раздадоха от 9 до 12 лв на трудовия, а 41 ТКЗС — от 12 до 15 лв. Възнаграждението на трудовия беше най-ниско в ТКЗС в селата Ангелари (Тервелска околия) — 1,22 лв, Лопушна (Провадийска околия) — 1,20 лв, Ген. Кантарджиево (Варненска околия) — 2 лв и др.⁵³

⁴⁷ Вж. Окръжен партийен архив — Толбухин, ф. 2, оп. 1, а. е. 111, л. 93.

⁴⁸ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 271, л. 29.

⁴⁹ Пак там, л. 34.

⁵⁰ Вж. Годишен отчет на окръжния народен съвет — Варна, отдел „Селско стопанство“, за 1957 г.

⁵¹ Пак там.

⁵² Пак там.

⁵³ Пак там.

ПОДГОТОВКА И ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПЪЛНОТО МАСОВИЗИРАНЕ НА ТКЗС В ОКРЪГА И БОРБАТА НА ОКРЪЖНАТА ПАРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ТЯХНОТО УКРЕПВАНЕ

Постигнатите през 1956 и 1957 г. успехи в развитието на кооперативния строй в нашата страна бяха отчетени на проведената през декември 1957 г. Пета национална конференция на ТКЗС. В изнесения пред конференцията доклад от др. Тодор Живков⁵⁴ беше направена равностойна на резултатите от борбата за социалистическо преустройство на селското стопанство и бяха формулирани и обосновани най-важните задачи за неговото понататъшно развитие. Конференцията посочи, че главните усилия в село трябва да се насочат „... към най-пълното използване на природно-икономическите условия във всяко ТКЗС за повишаване на селскостопанското производство и неговото поевтиняване, към подобряване на организацията на работата в кооперативните стопанства, към понататъшно укрепване на икономиката на всяко кооперативно стопанство и увеличаване доходите на ТКЗС и кооператорите“.⁵⁵

Съобразявайки се с препоръките на Петата конференция на ТКЗС, Варненската окръжна партийна организация насочи през 1958 г. своите сили в селското стопанство към разрешаването на две основни задачи: завършване на социалистическото преустройство на трудовете се селяни в окръга чрез пълна масовизация на ТКЗС и всестранно укрепване на кооперативните стопанства.

През януари в окръга се проведеха годишните отчетни събрания на трудово-кооперативните земеделски стопанства, преминали при повишена активност от страна на кооператорите.⁵⁶ Реализираните добри стопански резултати през 1957 г. и раздаденото сравнително високо парично и натурално възнаграждение на членовете на ТКЗС оказаха сериозно въздействие върху частните селски стопани в окръга и доведоха до ново раздвижване сред тях в полза на кооперативния строй. Това раздвижване беше значително преди всичко във Варненска и Провадийска околия. В началото на февруари в редица села от тези околии стотици еднолични селски стопани подадоха заявления за приемане в ТКЗС, като например в селата Друмево, Черноок, Средно Славейково, Блъсково, Партизани и др. Само за една седмица в Провадийска околия бяха приети над 1200 селски домакинства за членове на ТКЗС. Кооперираха се селата Друмево, Рояк, Кладенец, Сладка вода, Боряна.⁵⁷ До 17. II. 1958 г. във Варненска околия в кооперативните стопанства бяха приети 298 селски домакинства с 9662 даа земя. Освен това 692 частни стопани с 14647 даа земя бяха подали молби за приемане в ТКЗС.⁵⁸ Започнаха да постъпват молби за приемане в редовете на кооперативните стопанства и в другите околии на окръга. Така например в Балчишка околия изявиха желание да влязат в ТКЗС частните стопани в селата Оброчище, Змеєво, Рогачево, в Балчик и др.⁵⁹ Първичните партийни организации в съответните села и околийските партийни комитети насочваха правилно този нов и последен подем в движението за коопериране на селското стопанство и оказваха необходимата своевременна помощ по места за приемане на новите кооператори и за изграждането на някои нови кооперативни стопанства. В края на първото тримесечие на 1958 г. в съществуващите преди това и в ново-създадените ТКЗС бяха вече приети 13 563 частни селски стопани, три четвърти от които бяха във Варненска и Провадийска околия.⁶⁰

По такъв начин трудово-кооперативните земеделски стопанства обединиха над 95 % от всички селски домакинства в окръга. Извън техните редове останаха само някои бивши кулашко-капиталистически елементи и отделни все още неубедени в предимствата на кооперативния строй частни селски стопани. По време на осъществяването на пълната масовизация на кооперативните стопанства беше постигнато в основни линии ликвидиране на кулашко-капиталистическите стопанства в окръга. В първите години след победата на Деветосептемврийското въстание и през първата петилетка партията и народната власт водиха сериозна и сравнително остра борба за сломяване съпротивата на кулашно-капиталистическите елементи в село. Провеждайки линия на ограничаване на експлоататорските им възможности

⁵⁴ Вж. Тодор Живков — „За нови победи на кооперативния строй, за по-висока култура на земеделието, за повече и по-евтино селскостопанско производство“ в брошурата „Пета конференция на ТКЗС“, Изд. на БКП, София, 1958 г.

⁵⁵ Пак там, стр. 19.

⁵⁶ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 291, л. 1—56.

⁵⁷ Вж. „Масово навлизат в ТКЗС“, в. „Народно дело“, 18, II. 1958 г.

⁵⁸ Пак там.

⁵⁹ Вж. „Последните частници навлизат в ТКЗС“, в. „Народно дело“, 14, III. 1958 г.

⁶⁰ Вж. „Съобщение на окръжното статистическо управление за резултатите от изпълнението на народностопанския план през I тримесечие на 1958 г. във Варненски окръг“, в. „Народно дело“, 24, IV. 1958 г.

сти, партийните и държавните органи подкопаха със средствата на икономическата политика и чрез партийно-разяснителната и организаторската работа икономическите позиции и политическото влияние на кулашко-капиталистическите стопанства. На тази основа стана възможно възприемането на нова линия спрямо тях — линията на приемане на бивши кулаци при определени условия в ТКЗС. Тази линия беше обоснована в доклада на др. Тодор Живков пред съвместното заседание на ЦК на БКП и МС на НРБ през юни 1956 г. Нейното прилагане доведе до мирна ликвидация на кулачеството като класа.

Почти стопроцентовото коопериране на трудещите се селяни във Варненски окръг през пролетта на 1958 г. представляваше голяма победа на Варненската окръжна партийна организация, на останалите обществено-политически организации, на всички привърженици на социалистическия строй. Тази победа беше завоювана както благодарение на търпеливата, на стойчива и гъвкава политика на БКП и на социалистическата държава за постепенно преобразуване на частните селски стопани в кооперирани социалистически труженици, така и благодарение на усилията на всички комунисти, членове на БЗНС, партийни и държавни органи в окръга. Постиганията на Варненската окръжна партийна организация бяха част от победата на Комунистическата партия в цялата страна в продължителната борба за осъществяване на генералната линия на партията, начертана от Петия партиен конгрес — линията за социалистическо преустройство на селското стопанство, за изграждане на икономическите и културните основи на социализма. Седмият конгрес на партията констатира окончателната и безвъзвратна победа на кооперативния строй в нашата страна.

Пълната масовизация на ТКЗС в окръга постави пред партийните организации, ръководните партийни органи и народните съвети неотложната задача за всестранно политическо, организационно и стопанско укрепване на кооперативните стопанства. В много от кооперативните стопанства в окръга управителните съвети на ТКЗС продължаваха да се примиряват с наличието на сериозни нарушения на Примерния устав на ТКЗС. Те не бяха създали правилна организация на труда, особено в животновъдните ферми, провеждаха безпринципна политика на делене на кооператорите на „свои“ и „чужди“, на нови и стари, ръководеха се от роднински и приятелски съображения. Все още редица ТКЗС нямаша добри, подготвени ръководители.⁶¹ Укрепването на ТКЗС беше особено наложително за Варненска и Провадийска околия. В тези околии кооперативните стопанства се намираха в сравнително по-лошо икономическо състояние. Допуснатите в миналото сериозни грешки при кооперирането бяха дали отрицателни последици както в настроенията на членовете на ТКЗС, така и в организацията на труда и ръководствата на стопанствата.

Успешното разрешаване на задачата за всестранно укрепване на ТКЗС в окръга изискваше заздравяване преди всичко на първичните партийни организации при ТКЗС, повишаване на ръководната роля на всеки комунист и засилване на партийния контрол над дейността на кооперативните стопанства. Въпреки забележимото придвижване напред през 1956 и 1957 г. в работата на партийните организации при ТКЗС, в немалко ТКЗС тези организации продължаваха да бъдат слаби, с неукрепнали ръководства. Те не бяха в състояние да упражняват ефикасен контрол и да направляват работата на управителните съвети на кооперативните стопанства. На много места комунисти вършеха нарушения на Устава на ТКЗС, а някъде дори и злоупотреби. Голяма част от партийните организации не разглеждаха редовно на свои събрания основните въпроси на селскостопанската работа, дисциплината в ТКЗС, методите на работа и ръководство на управителните съвети на ТКЗС и др. Те се занимаваха недостатъчно и повърхностно с проблемите на производителността на труда, рентабилността на производството и т. н. В работата на ръководните партийни органи и народните съвети в окръга все още се проявяваше като непреодоляна последица от култа към личността увлечението към книжно, канцеларско решаване на въпросите за развитието на селското стопанство. Много от решенията на окръжния и околийските комитети на партията и на народните съвети не се изпълняваха докрай. Крайно слаба беше дейността на партийните органи и на народните съвети за разгаряне на социалистическото съревнование в селското стопанство и за разпространение на положителния опит.⁶²

По указание на окръжния комитет на партията околийските партийни комитети засилиха своята помощ за по-изостаналите кооперативни стопанства и за първичните партийни организации при тях. Изпратени бяха редица по-подготвени кадри от апарата на комитетите и на околийските народни съвети на ръководна работа в по-слабите ТКЗС. Бюрата на околийските партийни комитети започнаха по-редовно и по-диференцирано да се занимават

⁶¹ Вж. Окръжен партиен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 286, л. 119.

⁶² Пак там, л. 116—121.

със състоянието на работата на отделни кооперативни стопанства и първични партийни организации. Така например Варненският околийски комитет на партията на свой пленум през юли 1958 г. обсъди стопанското, организационното и политическото състояние на ТКЗС в околията след масовизацията.⁶³ На пленума бяха отчетени положителните резултати от работата на бюро на комитета за подпомагане на ТКЗС. Посочено беше, че бюро на комитета е изслушало на свои заседания доклади от първичните партийни организации: при ТКЗС в село Игнатиево за цялостното състояние на ТКЗС, при ТКЗС в село Чернево за политическата работа на партийната организация с кооператорите и за единството на партийното бюро, при ТКЗС в село Рудник за партийното ръководство над ТКЗС и др.⁶⁴ Пленумът взе решения за оказване помощ на слабите ТКЗС в околията, а именно на стопанствата в селата Ген. Кантарджиево, Садово, Китка, Равна гора, Попович, Господиново, Дюлино, Бенковски, Куманово, Кичево и др.⁶⁵

Все по-резултатна помощ за слабите ТКЗС оказваха и останалите околийски комитети на партията. За значението на тази помощ може да се съди например от развитието на кооперативното стопанство в село Видно (Балчишка околия). След масовизацията на това стопанство, извършена през пролетта на 1956 г., ръководният кадър се оказа недостатъчно подготвен за новите задачи. Растениевъдството и животновъдството в стопанството започнаха да изостават. Сред кооператорите възникнаха нездрави настроения, като започна безпринципна борба при избирането на ръководители на ТКЗС. Първичната партийна организация беше слаба и не беше в състояние да играе ръководна роля. Бюро на околийския комитет на партията разгледа работата на първичната партийна организация при стопанството и взе мерки както за нейното укрепване, така и за заздравяването на ТКЗС. Избраното ново партийно бюро подобри работата на партийната организация, опирайки се на партийния актив. То започна да обсъжда редовно стопанските въпроси — изпълнението на производствения и финансовия план, развитието на зеленчукопроизводството, определянето на гледачи към животновъдните ферми и др. Активизира се работата на трите партийни групи. В резултат от всичко това развитието на ТКЗС се насочи по правилен път.⁶⁶

В борбата за укрепване на кооперативните стопанства в окръга партийните организации и органи и народните съвети вземаха мерки за по-нататъшно подобряване на организацията и заплащането на труда, като прилагаха някои нови форми. Те изхождаха от разбирането, че успешното развитие на кооперативните стопанства и повишаването на доходите на кооператорите зависят до голяма степен от уелото използване на социалистическия принцип за материалната заинтересованост на ТКЗС и на всеки кооператор от увеличаването на продукцията. В тази насока все по-широко място в системата на заплащането на труда започна да намира пункт 38 от 215-то постановление на Министерския съвет на НРБ, съгласно който на кооператорите се начисляваха трудовни на базата на 100 кг произведена селскостопанска продукция. Околийският комитет на партията в гр. Толбухин взе решение за прилагането на този начин на заплащане на труда в ТКЗС в селата Плачидол, Стефаново, Царевец, Бдинци, Земенци, Козлодуйци и Стожер. Във връзка с това беше организирана обмяна на опит с ТКЗС в село Грозден (Карнобатско), където вече имаше постигнати значителни резултати. Проведени бяха и партийни събрания в някои кооперативни стопанства за обсъждане въпроса за приложението на новия начин на заплащане. Постепенно започна да се преминава към въвеждането на този начин и в други кооперативни стопанства в околията.⁶⁷

Важно условие за укрепването на ТКЗС и за повишаването на доходите на ТКЗС и на кооператорите представляваше целесъобразното многоотраслово развитие на стопанствата. Основни отрасли на ТКЗС в окръга бяха полевъдството и животновъдството, тъй като за тях съществуваша най-благоприятни природни и икономически условия. В полевъдството, особено в добруджанските околии, кооперативните стопанства имаха немалки успехи. Средните добиви от единица площ надвишаваха добивите за страната като цяло. Известни успехи бяха постигнати и в областта на животновъдството. Развитието на другите клонове на селскостопанското производство обаче не беше достатъчно. Затова по указания на окръжния комитет на партията и на окръжния народен съвет ТКЗС в окръга започнаха да осъществяват по-широка стопанско-производствена дейност, създавайки и развивайки нови отрасли на производството съобразно условията по места — лозарство, ово-

⁶³ Вж. Окръжен партиен архив — Варна, ф. 3, оп. 1, а. е. 205, л. 69—132.

⁶⁴ Пак там, л. 88.

⁶⁵ Пак там, л. 84.

⁶⁶ Вж. „С помощта на партийната организация“, в. „Народно дело“, 22. I. 1958 г.

⁶⁷ Вж. Окръжен партиен архив — Толбухин, ф. 2, оп. 1, а. е. 120, л. 89—93.

щарство, зеленчукопроизводство и др. Това осигури нови източници на парични доходи за стопанствата и кооператорите.

През 1958 г. продължи настойчивата работа на окръжната партийна организация за по-нататъшно развитие на животновъдството. В този отрасъл, независимо от настъпилите през 1957 г. подобрения, съществуваша сериозни слабости и недостатъци. Набелязаните от пленума на окръжния комитет на партията през 1957 г. мероприятия за развитие на животновъдството не бяха напълно осъществени. Мнозинството първични партийни организации при ТКЗС не се занимаваха достатъчно и системно с въпросите на животновъдството. Така беше например в селата Ведрина, Одринци, Долина (Толбухинска околия), Хитово (Тервелска околия), Девня (Варненска околия) и др. Околийските комитети на партията не се намесваха решително за изправяне на слабостите, не търсеха отговорност на партийните и стопанските ръководители за неизпълнението на набелязаните задачи по развитието на животновъдството. В някои кооперативни стопанства поради неправилно разпределение броят на комунистите в животновъдните ферми беше недостатъчен. Например в ТКЗС в село Долина (Толбухинска околия) от 49 партийни членове само 7 бяха на работа във фермите, в село Храбово (Провадийска околия) — само 2 и т. н.⁶⁸ Слаба беше разяснителната и организаторската работа на партийните органи по прилагането на новите почини в животновъдството. Много инструктори на окръжния и на околийските партийни комитети не оказваха необходимата помощ на отделните стопанства. Незадоволителна беше и работата на народните съвети. Единствено окръжната организация на ДКМС извърши по-резултатна работа по укрепването на животновъдните ферми, като изпрати на работа в тях близо 500 младежи и изгради 30 ферми, които бяха обслужвани само от младежи. Но и ДКМС в окръга не използва напълно всички възможности за активно включване на младежта в развитието на общественото животновъдство в ТКЗС.⁶⁹

Едва след решителната намеса на окръжния комитет на партията околийските партийни комитети отново засилиха своята дейност за по-нататъшното развитие на животновъдството в окръга, като укрепиха с повече комунисти животновъдните ферми, подобриха политикоразяснителната работа, организираха по-широко разгръщане на съревнованието и прилагането на прогресивния опит. Така например в изпълнение на решенията на околийския комитет на партията всички първични партийни организации при ТКЗС в Толбухинска околия се занимаха на организационни събрания с въпроса за състоянието на животновъдството. По предложение на партийните организации с поръчения за работа в животновъдството бяха изпратени още 298 комунисти и 107 членове на ДКМС. Подменени бяха като неподходящи 900 души животновъди. На комунистите, работещи в животновъдните ферми, бяха връчени 434 партийни поръчения. Агитаторите проведоха над 500 беседи с кооператорите от животновъдството и т. н.⁷⁰

Пълната масовизация на кооперативните стопанства и необходимостта от тяхното по-нататъшно укрепване обусловиха преминаването към уедрени ТКЗС. През лятото и есента на 1958 г. с оглед на още по-ефикасно използване на селскостопанската техника, създаване на по-добра организация на труда и по-квалифицирано ръководство на селскостопанското производство по указания на ЦК на БКП се пристъпи към по-нататъшно уедряване на ТКЗС. До края на 1958 г. по пътя на обединяването във Варненски окръг се извърши образуването на едри кооперативни стопанства, разполагащи с по 60—80 хиляди декара обработваема земя. С това по същество намери своевременно разрешение проявяващото се вече противоречие между нарасналите производителни сили в селското стопанство и остаряващата дотогавашна форма на организиране на социалистическите труженици в селското стопанство в лицето на малките кооперативни стопанства. В основни линии уедряването на ТКЗС се извърши без особени сътресения, тъй като беше подкрепено от членовете на ТКЗС. Обаче и този път, както и през 1957 г., в някои случаи бяха допуснати прибързани и недостатъчно целесъобразни обединявания на отделни кооперативни стопанства, което предизвика временно недоволство сред част от кооператорите.⁷¹

По такъв начин след уедряването в окръга към 31. XII. 1958 г. съществуваша 54 трудово-кооперативни земеделски стопанства, които се разпределяха по околии, както следва: гр. Варна — 1, Варненска околия — 9, Провадийска околия — 12, гр. Толбухин — 1, Толбухинска околия — 12, Балчишка околия — 6, Генералтошевска околия — 7 и Тервелска околия — 6.⁷² ТКЗС разполагаха с 4 806 022 даа обработваема земя, което представляваше 89,6 % от цялата

⁶⁸ Вж. Окръжен партийен архив — Варна, ф. 2, оп. 1, а. е. 291, л. 175—182.

⁶⁹ Пак там.

⁷⁰ Вж. Окръжен партийен архив — Толбухин, ф. 2, оп. 1, а. е. 120, л. 57, 58.

⁷¹ Вж. „При обединяването на ТКЗС по-добра организация“, в. „Народно дело“, 24. IX. 1958 г.

⁷² Вж. Годишен отчет на окръжния народен съвет — Варна, отдел „Селско стопанство“, за 1958 г.

обработваема площ в окръга. Те обединяваха в своите редове 82 776 селски домакинства, което представляваше 98,9 % от всички селски домакинства в окръга.⁷³ Средно на едно кооперативно стопанство се падаха по над 85 000 даа земя и по над 1500 селски домакинства. В кооперативните стопанства бяха изградени 1006 бригади, от които 812 полевъдни, 6 фуражни, 74 в зеленчукопроизводството, 18 овощарски, 14 лозарски, 77 смесени, 4 комплексни и 1 полевъдно-тракторна.⁷⁴

През годината ТКЗС получиха задоволителни резултати от полевъдството. Средните добиви от декар бяха: за пшеницата — 180 кг, за царевичата — 219 кг, за слънчогледа — 142 кг, за захарното цвекло — 1405 кг и др. ТКЗС разполагаха в края на годината с 55 012 говеда в това число 17 139 крави, 1085 биволи, 649 756 овце, 249 кози, 136 988 свине, 350 157 птици и 47 596 коне. Броят на всички животни беше увеличен в сравнение с 1957 г.⁷⁵ Благодарение на по-добрата организация на труда и задоволителните производствени резултати ТКЗС раздадоха за 1958 г. по 13,64 лева възнаграждение на трудовен. Най-високо заплащане на труда беше реализирано от ТКЗС в Генералтошевска околия, а най-ниско — от ТКЗС в Провадийска околия. Най-ниско възнаграждение на трудовен беше раздадено в с. Друмево (Провадийска околия) — 6,83 лв, а най-високо в с. Малина — 43,73 лв. За втори път ТКЗС в село Дропла (Балчишка околия) беше обявено от Министерството на земеделието за „национален първенец“ сред кооперативните стопанства в страната.

* * *

И така през периода 1956—1958 г. под ръководството на окръжната партийна организация трудово-кооперативните земеделски стопанства във Варненски окръг обединиха изцяло и окончателно трудещите се селски стопани. С това беше завършено социалистическото преустройство на селското стопанство в окръга и беше осигурена пълна победа на социализма в село.

Опирайки се на благотворното влияние на решенията на Априлския пленум на ЦК на БКП от 1956 г. и на проведените от партията и правителството мероприятия за преодоляване на вредните последици от култа към личността, окръжният и околийските партийни комитети и първичните партийни организации при ТКЗС извършиха голяма и разнообразна работа за по-нататъшното политическо, организационно и стопанско укрепване на ТКЗС. Изправяйки последователно и настойчиво допусканите нарушения на Примерния устав на ТКЗС, те полагаха системни грижи за подобряване на партийния контрол и ръководство над ТКЗС, за усъвършенстване на организацията и заплащането на труда, за развитие на полевъдството и животновъдството като основни отрасли в кооперативните стопанства в окръга. Тяхната дейност в тази насока даде положителни резултати. Редица ТКЗС, които години наред бяха в тежко организационно и икономическо положение, постепенно укрепнаха. Повишена беше ролята на първичните партийни организации при ТКЗС и тяхната инициатива. Партийното ръководство над ТКЗС стана по-конкретно и оперативно.

Обаче въпреки постигнатите успехи не всички обективно съществуващи благоприятни условия за правилното развитие на ТКЗС бяха използвани. Все още добивите от единица площ не бяха достатъчни. В развитието на животновъдството продължаваше да съществува изоставане. Разходите за единица продукция бяха значителни. Всичко това изискваше от цялата окръжна партийна организация, от партийните органи и народните съвети нови усилия и упорита работа за окончателно стабилизиране на ТКЗС и за получаване на максимално количество продукция от единица площ при минимални разходи.

⁷³ Вж. Годишен отчет на окръжния народен съвет — Варна, отдел „Селско стопанство“, за 1958 г.

⁷⁴ Пак там.

⁷⁵ Пак там.